

Ludwig Gschwind

LITURGIJSKE BOJE

ZELENA - Svagdan u liturgijskoj godini

Ako svećenik ima na sebi zeleno misno ruho, tada se zna: u Crkvi je svagdan. To vrijeme nema ništa zajedničko s vremenima čekanja i priprave, kao što to izražavaju ljubičasta misna ruha došašća i korizme, ništa se ne osjeća od velikog raspoloženja božićnog i uskrsnog vremena s bijelim i svilenim paramentama, nema duhovske dramatike a sudbina se mučenika ne izražava kao u crvenom liturgijskom ruhu. Da li "zeleno" zaista označava svagdan u crkvenoj godini? Svake je nedjelje mali uskrsni blagdan (Uskrs), svaka je sv. misa čin pokajanja i sjeća na povećavanje Kristovih svjedoka, tako da bi u svakoj sv. misi više bojâ imalo svoje pravo i "zeleno" se stoga pojavljuje kao najmanji nazivnik na koji se svode boje, ako ne prevladava nijedna druga boja. Zelena je boja mješavina žute i plave boje.

Psiholozi boja dosjetili su se da ljudi različito reaguju na boje. Tako se zdrastveno stanje u bolničkim sobama pospješuje prihvaćanjem plavih boja, dok zelene boje sprečavaju ozdravljenje. Zelena je boja boja proroka Muhameda i Islama. Uz "Crne" i "Crvene", kako se mnoge partije nazivaju, postoje i "Žuti liberali" i "Zeleni".

I Crkva se služi jezikom boja. U Starom vijeku purpur je bila glavna boja za tkaninu. Čestim uranjanjem tkanine nastajale su kako ružičasta, ljubičasta, crvena i crna tako i zelena - upotrebom morske vode. Te boje tvore, zajedno s neobojenom bijelom tkaninom, kanon bojâ crkvene godine. Pri tome je zelena izraz i stvaranja i susreta između prošlosti i budućnosti. Žuta boja označava prošlost a plava budućnost, njihova mješavina pokazuje zelenu.

Koju visoku ocjenu uživa ta boja, razabire se iz toga da je brdo Sinaj i Izraelski narod bio zelen dok se Bog objavljivao Mojsiju. Konačno, zelena boja smatra simbolom mira jer se biljke sa svojim zelenilom ne mogu kao ljudi zaraziti, i ne lutaju kao životinje.

Na nedjelje "godišnjeg kruga" trebala bi nas zelena boja misnog ruha podsjećati na ljepotu Božjeg stvaranja, što pjevamo u ljetnim danima: "Bože moj, kako je lijep tvoj svijet!" Zelena boja paramente željela bi nas poučiti da se kršćanstvo prošlosti i budućnosti mora spojiti u sada i danas. Konzervativni, sa svojim pogledom na način života starih dobrih vremena, i progresivni, sa svojom sklonošću za uvijek novim i već stoga boljim, upućuju se na današnjicu u kojoj vrijedi; "Sve činiti na slavu Božju", da svijet i sutra vjeruje. Zelena boja kao boja mira u vremenu izletâ krajem tjedna, mjesnih blagdanskih priredaba i u vremenu planiranja godišnjeg odmora stavlja se kao pitanje pred nas nemirne ljude ovoga svijeta, koji samo možemo moliti: "O, kako da ne izgubimo put k Očevoj kući".

Svagdan crkvene godine time dobiva posebnost kao i druga vremena, on upravlja naš pogled na Boga i njegovu vječnost. I ako je zelena boja boja nade, tada je to nada u vječnu radost, a mi smo na putu k njoj.

CRNA - Boja žalosti

Za vrijeme evangeličke sinode spravom se pojavilo pitanje ne bi li crnu boju trebala zamijeniti neka svjetlija boja. Crna je boja za današnjeg čovjeka boja ozbiljnosti i strogosti. Stoga, ona prije odbija nego privlači. Stefan Zweig je to opisao u svojoj knjizi "Ein Gewissen gegen Gewalt" (Savjest protiv nasilja): "Od najranije mladosti Calvin je bio u nesmiljenoj crnini. Crna je bila beretna, bila je široka i duga sve do cipela u valovima koja se zove robe (vrsta tkanine), odjeća suca koji neprestano ljude kažnjava, odjeća liječnika, koji vječno liječi njihove grijehe i poteškoće. Crno, uvijek crno, uvijek boja ozbiljnosti, smrti i neumoljivosti. Jedva se Calvin drukčije pokazivao nego u simboļu svoje službe, jer se želio sebe prikazivati samo kao Božji službenik, samo u službenom odjelu pred ljudima i želio je da ga se boje i da ga ljube ne kao čovjeka nego kao brata.

Bez sumnje da je opis Stefana Zweiga na tom mjestu pretjeran. Crno nije bilo je u prošlosti povlastica izobraženog čovjeka: teologa, pravnika ili liječnika. Svi su oni bili od puka osobito poštovani. I obični građanin

na: u Crkvi je
nja i priprave,
e, ništa se ne
na s bijelim i
: mučenika ne
ista označava
gdan (Uskrs),
vih svjedoka,
eno" se stoga
e prevladava

a boje. Tako
anjem plavih
boja proroka
lije nazivaju,

bila glavna
ižičasta, lju-
e boje tvore,
godine. Pri
čnosti. Žuta
izuje zelenu.

rado je blagdanom nosio crninu. Još na početku našega stoljeća susretali smo nevjestu u crnim vjenčanim haljinama na oltaru vjenčanja, a do danas ženik voli crno odijelo. Crno uvijek djeluje elegantno. Pristaje svim svečanim prigodama. Biti dobro obučen nikad nije bilo jeftino. Crne su tkanine nekoć bile osobito skupe tako da su, na primjer, strogi pravac benediktinskog reda i cisterciti odustali od te boje i stoga upotrebljavaju bijele habitume umjesto crnih.

Crno odijelo župnika ili smeđi habit kapucina kod slavljenja sv. mise pokriven je bijelom albom, iznad koje se nosi tada misno ruho i to liturgijska boja prema prilikama: bijela na Gospodnje i Marijine blagdane, na spomendane svetaca koji nisu umrli kao mučenici; crvena na Cvjetnicu, na Veliki petak, na Duhove i na sve blagdane mučenika; zelena na nedjelje u godišnjem krugu i na dane bez osobitog spomena; ljubičasta u došašću i u korizmi kao i kod sahrane, ali ovdje se mogla uzeti i crna boja. Točnije bi se reklo: kod bogoslužja za sahranu i pokapanja liturgijska je boja crna, ali se može uzeti i ljubičasta. Pokoji će se još sjetiti da su - do 1965. - na Veliki petak prozori crkve zastrti tkaninama. Tama koja se spustila na cijelu zemlju bila je prisutna kad je Isus u nadubljnoj smrtnoj boli zavapio: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio!" Svećenik i službenici oko oltara nosili su crno ruho. Mnogi vjernici, dakako, dolaze do danas u crnini jer smrt Isusova nije bez sućuti. On je za nas umro. On nas je otkupio po svojoj smrti.

Crnina je izraz žalosti i bola, izraz tuge i smrti. I ako jedan moderni psiholog optužuje da smo u našem društvu nesposobni žalostiti se, tada ne bi trebali prebrzo istisnuti krutu stvarnost smrti. Nije li se Marija žalostila kad je mrtvoga Spasitelja položila u krilo, kad je na uskrsno jutro išla k Isusovu grobu? Nisu li učenici na putu za Emaus bili žalosni i potišteni? Smrt treba uzeti ozbiljno i primiti je tako da se može učiniti drugi korak.

Žalosnim ženama anđeo je navijestio: "Što tražite Živoga među mrtvima? On je uskrsnuo." Žalosnim učenicima koji su išli u Emaus zaključuje Uskrsnici da "je sve to moralo doći".

Crna boja kod sahrane još jasnije nego ljubičasta pokazuje da Crkva žalost ljudi ozbiljno prima i ne dopušta da su u žalosti osamljeni. Navještaj će tada učiniti slijedeći korak: upraviti pogled žalosnih na vječnost, jer ukrnućem Isusovim znamo da sa smrću nije sve prošlo. Značajano je ipak da je i kod zadušnice za kardinala Josefa Höffnera kao i kod zadušnice za ministra predsjednika Franza Josefa Straussa uzeto crno misno ruho i da se liturgija Velikog petka u Istočnoj crkvi slavi još danas u crnom misnom ruhu.

BIJELA - Obljubljena crkvena boja

Svako nam liturgijsko slavlje daje pravo sudjelovanja u nebeskoj liturgiji. Kod svake sv. mise dopušteno nam je s anđelima i svecima slaviti i veličati živoga Boga. Krist, Gospodin, naš je posrednik. On je proslavljeni i uskrsnuti Gospodin. Na brdu Tabor smjeli su Petar, Ivan i Jakov vidjeti Isusa u njegovom nebesku obliku. Ostali su gotovo bez riječi kad je trebalo opisati taj događaj: "Njegove su haljine postale bijele, tako bijele, da njih nijedan bijelilac na zemlji ne može učiniti" (Mk 9,3). Bijela je boja oduvijek boja čistoće. Tko bi imao pravo na to ako ne Isus koji je postao sinom Božjim u čovječjem obliku, o kojem Ivan Krstitelj kaže: "Evo Jaganjca Božjega koji oduzima grijeh svijeta"? Nije imao grijeha. Opro se svakoj kušnji. Slobodan od grijeha Adamova postao je drugi Adam, koji je čovjeku otvorio izgubljeni raj, još više: nebo. Crkvena liturgija želi to izraziti i stoga za slavlja i Gospodnje blagdane bira bijelu boju sasvim svejedno da li je Uskrs ili Božić, Bogojavljenje ili očitovanje Božje, Kristovo uzašašće ili Krist Kralj. Bijela boja veliča Gospodina Otkupitelja i Spasitelja, Božjeg sina koji je postao čovjekom.

U bijelo misno ruho oblačili su se novokršteni tako da je svatko bio: ovdje svaki skida staroga grešnog čovjeka a postaje subličan Kristu. Do dana današnjega bijela je boja kao simbol bezgrešnosti i čistoće, kao simbol pripadnosti Isusu Kristu, stoga je odjeća djevojčica kod prve svete pričesti bijela; također i nevjeste rado koriste bijele haljine.

Da se čovjek najčešće nerado odriče bijele odjeće, da je bijela odjeća kod vjenčanja nezamjenjiva, dade se razabrati iz toga da se i za vjenčanja u matičnim uredima, iza kojih ne slijedi crkveno vjenčanje, oblači bijela odjeća.

Bijelina je uskrsna boja, jer su anđeli u bjelini navijestili ženama na grobu: "Koga tražite među mrtvima, on je uskrsnuo". Bijela se boja koristi na Marijine blagdane, jer - tko prisnije pripada Isusu, tko je u svom životu bio sličniji njemu nego Majka Gospodnja? Ona je bez grijeha, čista Djevica, i zbog toga njoj pripada boja čistoće i bezgrešnosti. Tako i anđelima, koji na Božjem prijestolju stoje te bez kraja pjevaju svoju hvalu, pristaje i pripada bijelina.

Razumljivo je da je Crkva za blagdane djevičâ, monaha, pustinjaka, svećenika i biskupa, također i za svete muževe i žene, izabrala bijelu litur-

gijsku boju. Svaki je svetac u svom životu uvijek postajao sve sličniji Kristu, i samo ako su bili veći grešnici, oprali su svoja odijela u krvi Jaganjca, i bili su crveni kao krv, postali su bjelji od snijega, kako se to kaže u Ivanovu Otkrivenju. Bijela boja kao liturgijska boja stoji na vrhuncu kako na ljestvici tako i učestalosti upotrebe, ona je omiljena boja Crkve. I u one dane, u kojima liturgiju određuju crvena ili ljubičasta ili svilena, ružičasta ili crna, bijela je boja pristutna u albi svećenika. Ranije je pri oblačenju albe svećenik molio: "Očisti me, Gospodine, očisti moje srce da ja u krvi Jaganjca opran mogu (uzmognem) uživati vječnu sreću". Molitva koja nije samo za svećenika nego za sve krštenike.

LJUBIČASTA - Znak povratka

Dozvoljeno je svakogodišnje napeto iščekivanje kojoj će boji na svojim novim modelima kreatori dati prednost i s tim u vezi utvrditi što će biti moderno u slijedećoj godini. I Crkva poznaje igru boja. One su takoreći znakovi u kojem se času crkvene godine upravo živi, je li u prvom planu blagdanska radost ili je opomena i povratak na pokoru. Bijela i crvena imaju blagdansko obilježje. Zelena se može označiti kao boja crkvenog svagdana, dok ljubičasta određuje vrijeme pokore i njezine ozbiljnosti.

Zašto Crkva nije za došašće i uskršno pokomičko vrijeme izabrala sivu boju, koja utjelovljuje jednodušnost i priprostost; ili zašto nije izabrala žućkastosmeđu kako su to običavali nositi pokomnici, nego ljubičastu koja je u vezi s tehnologijom boja Starog vijeka? Boja za tkaninu bila je purpurna izlučevina puža. Ako se tkanina uroni u purpurni sok, ona postaje crvena. Kod ponovljene radnje postaje ljubičasta; zatim purpurno crvena. Tkanina je bivala skuplja što se više purpurnog puža upotrebljavalo za njezino bojanje. Ljubičasta je nakon toga bila skupocjena a ipak ne tako skupa kao purpurno crvena ili crna.

Uskršno pokomičko vrijeme cilja na Veliki petak gdje ljubičasta prelazi u crvenu i gdje se ranije upotrebljavala crna kao liturgijska boja kako je još danas u Istočnoj crkvi. Crvena boja Velikog petka odmah bi željela izraziti trijumf uskrsnog jutra, kao što i ljubičasto misno ruho treba izraziti žalost i nadu u uskrsnuće kod službe Božje za vrijeme sahrane.

Ljubičasta se ovdje vidi kao transcendencija, prelazak iz jednog u drugi svijet. Kod smrti jednoga čovjeka pogled mu se vraća na život koji mu je bio dosuđen, ali je on usmjeren na nebo kao ispunjenje svih ljudskih čežnji.

o sve sličniji Kr
u krvi Jaganjca
o kaže u Ivanov
i kako na ljestvi
one dane, u ko
sta ili crna, bije
be svećenik m
Jaganjca opr
a nije samo
će boji na svo
rditi što će bli
ne su takoreč
i prvom plan
i crvena imaj
nog svagdani
eme-izabrali
i nije izabrali
ičasta koja je
a je purpurni
staje crvena
a. Tkanina je
zino bojanje
ao purpurno
ičasta prela
oja kako je
željela izra
eba izraziti
og u drugi
koji mu je
ih čežnji.

Priprava na Božić ima točno kao i priprava na Uskrs ozbiljno obilježje. Došašće je uvježbavanje na konačni dan dolaska Gospodnjeg. "Spremni budete, ta ne znate ni dan ni sat." Ljubičasta bi se mogla označiti kao signalna boja za povratak i pokoru. Došašće je vrijeme dobrih nakana, volje da se u budućnosti bolje radi: imati više vremena jedan za drugoga, odvojiti više vremena za Boga.

U 40 dana korizme ljubičasta iznova izranja kao signalna boja za povratak. "Vratite se! Obratite se!" tako stalno slušamo. Riječi su to proroka, riječ je to samoga Isusa. U uskrsnom izvještaju ispunja se taj povratak, kod kojega se čovjek opet sasvim okreće prema Bogu i suljudima. Ljubičasta podsjeća na to da se kršćanin ima dijeliti s odricanjem i ograničenjem, da vrijedi drukčije živjeti. Kad su kod evangeličkoga crkvenog dana tisuće prisutnih oko sebe zavezli po jednu ljubičastu trokutnu maramu, dijelili su poziv jednoga odbora za mir. Ljubičaste marame trebale su za njih biti "znak povratka". I bilo je upravo more ljubičastoga, što je očitovalo težnju za mirom, ali i vlastitu spremnost na povratak.

S ljubičastom bojom stavlja Crkva uvijek iznova jedan znak. Ljubičasta je boja boja povratka i pokore - a kome od nas to nije potrebno?

RUŽIČASTA - ružičasta osvjetljava vječnost

Ako se o nekome kaže da on sve gleda kroz ružičaste naočale, tada se time misli da on nema smisla za realnost i da je optimist. Ružičaste naočale ne pokazuju mu stvarnost nego jedan nestvarni svijet.

Nešto drukčije misli liturgija Crkve, kad ona dvaput godišnje upotrebljava ružičasto misno ruho: na treću nedjelju došašća ("Gaudete"), koja je dobila ime po početku starog introitusa, i na četvrtu nedjelju u korizmi, ("Lactare"), koja označava prvu riječ ulazne pjesme introitusa. Obadvije nedjelje označuju prethodno veselje Božića odnosno Uskrsa.

Obje nedjelje, u kojima je liturgijska boja ružičasta, osvjetljuju dan pomenog Kristova dolaska u ovaj svijet. Kad pjesnik Homer opisuje početak dana, tada govori o jutarnjem crvenilu koje nebo osvjetljuje. Na mozaicima ranijih bazilika upada u oči da su lica osoba koja su predstavljena, bila upravo ružičasta. Umjetnici su time htjeli izraziti: sjaj uskrsnog jutra ogledava se u licu krštenih. To je jednako sjaju dolazeće slave koja već sada sjaji i na nama je da se vidi da u Krsta vjerujemo.

Na nedjelju "Lactare" stupao je papa u ranijim vremenima u latereransku baziliku, svoju biskupsku crkvu s ružom u ruci i do naših dana podjeljivala se na taj način takozvana "zlatna ruža", znak zastrašujuće kneževske papine osobnosti na ovaj dan.

Na nedjelju "Lactare" godine 1152. okrunjen je Fridrich I. Barbarossa za njemačkog kralja. I kako kroničar Otto von Freising piše, nije se to dogodilo samo na pravom mjestu, naime u katedrali u Aachenu na stolici Karla Velikoga, nego i na pravi dan. Bila je nedjelja u kojoj se pjeva: "Raduj se, Jeruzaleme". Novi Jeruzalem je naviješten i Fridrich I. Barbarossa vidio je u svom krunjenju poziv: ujediniti kraljevstvo i učvrstiti vjeru. Da je nedjelja "Lactare" postala moto njegova namjesništva i određivala njegovo ponašanje, ponovno je bilo jasno kad je on 36. godina nakon svoga krunjenja na nedjelju "Lactare" uzeo križ da bi krenuo u Svetu zemlju i ponovno zauzeo Jeruzalem. Fridrich I. Barbarosa, ljudski govoreći, nije dosegao svoje vrijeme. Još i prije nego je mogao osvojiti ljudski Jeruzalem pozvan je u nebeski Jeruzalem.

Budući da se ružičasta boja nosi samo na te dvije navedene nedjelje, odlaže se u praksi često to misno ruho i uzima ljubičasto. Nad tim treba žaliti jer ružičasta nije samo znak da došašće i korizma idu ususret kraju nego je i izraz kršćanske radosti zbog dolaska Gospodnjega. Maranatha - tako su molili kršćani prvoga stoljeća. Dođi, Gospodine Isuse! To je naša molitva kod svakog "Očenaša": "Dođi kraljevstvo tvoje!" Jedno svakako trebamo znati: na te obadvije nedjelje jutarnji sjaj vječnosti ovdje u našem svijetu i u našem vremenu svjetli na poseban način.

CRVENA- različitost crvenoga

Jezik boja nije uvijek jasan. Mijenja se. Tako npr. crvena boja pokazuje promjenu. U starom vijeku crvena je označavala snagu. Rimski se car odijevao u grimizno crveno, a njegovi su vojnici nosili crvene toge. Crvenom tintom rimski je car potpisivao dokumente.

U novo je vrijeme crvena boja postala boja revolucije. S crvenim zastavama demonstriralo se protiv plemstva i kapitalizma. Komunisti i socijalisti dobili su nadimak: "Crveni".

Također se i u liturgiji crvena boja izražava različito. Crveno misno ruho na Duhove pokazuje nešto drugo nego na Veliki petak, crveno na

atererans-
i podjelji-
evske pa-

Cvjetnicu ima drugo značenje nego crveno na sv. Stjepana i na blagdane mučenika.

arbarossa
: to dogo-
ici Karla
Raduj se,
vidio je u
nedjelja
njegovo
krunjen-
ponovno
dosegao
ozvan je

Crvena nas boja na Cvjetnicu podsjeća na ulazak Isusov u Jeruzalem. "Hosana, sinu Davidovu! Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje." Isus, istiniti kralj Izraelov, dobio je vlast nad svetim gradom Jeruzalemom. Blagdanska radost, izražena u svečanoj procesiji i posveti palmâ, ipak se preokreće vrlo brzo, jer se - kao evanđelje - čita evanđelje povijesti muke. Ranije bi svećenik, ušavši u crkvu, odložio crveni plašt i oblačio na sebe ljubličasto misno ruho. Time je preokret koji se događao na Cvjetnicu postajao vidljivim. Slično je na Veliki petak: ma koliko je crvena boja boja proli-vene krvi, na Veliki je petak ona blagdanska boja, kad Crkva suosjeća s Kristovom smrću. Za Istočne je crkve obljubljena boja žalosti crna boja, što se i u Katoličkoj crkvi upotrebljavalo do liturgijske reforme. To nam raz-likujava da je Isus umro našoj smrti. Današnja upotreba crvene boje označava Krista kao pobjednika nad smrću i grijehom.

nedjelje,
m treba
et kraju
anatha -
je naša
svakako
i našem

I kao po razumljivo crvena se boja pojavljuje na blagdane mučenikâ, svjedokâ Crkve, koji su - počevši od Nevine betlehemske dječice preko sv. Stjepana do Edithe Stein i Maximilijana Kolbea - krvlju zapečatili svoju vje-ru.

Crvena boja na Duhove jest crvena boja plamena Duha Svetoga. Silas-kom Duha počinje oblikovanje svijeta u Duhu. Ljudi čuju jedan drugoga. Razumijevaju se. Približavaju se jedan drugome, povjeravaju se, pomažu se. Započinje revolucija ljubavi. Jednako tako, po toj crvenoj boji Mojsije je mogao u gorućem grmu prepoznati skrivenog Boga.

i poka-
i se car
Crven-

Crveno i crveno nije isto: ne podudaraju li se crvena boja vladara i crvena boja revolucije u težnji za moći? Zar ne ide crvenilo Cvjetnice i Veli-kog petka preko crvenila Duhova i svih mučenika. Nijedan čovjek ne bi mo-ao svjedočiti za Krista bez pomoći Duha Svetoga. Mogli bismo i žaliti što je duhovska crvena boja - označena plamenom Duha Svetoga - ograničena na samo dva dana. Ali, bilo kad da se slavi spomendan mučenika, svijetli u crvenoj boji - prolivene krvi za Krista - crvena boja plamena Duha Svetoga, kojega molimo: "Dođi, Duše sveti, zapali u nama oganj svoje ljubavi!"

m zas-
cijalis-

misno
eno na

Ludwig GSCHWIND, *Liturgischen Farben, Gottesdienst*, 12/1991, 10/1991, 22/1991, 23/1991, 24/1991, 1/1992.

Preveo: Frano Doljanin